

vé registre spevov, modlitieb a čítaní (s. 721 – 772). Incipity spevov majú uvedený aj príslušný modus. Sú usporiadané na základe priebehu omšového cyklu (introit, graduale, alleluia, sequentia, offertorium, communio), pričom sú indexované aj antifóny, responzória a 2 typy spevov z omšového ordinária (gloria, pater noster).

Muzikológovia Eva Veselovská, Janka Bednáríková a Rastislav Adamko sa dlhodobo individuálne aj v rámci spoločných projektov venujú výskumu zachovaných notovaných liturgických kníh zo stredoveku zo Slovenska, ktorý priniesol bohaté a zmysluplné ovocie v podobe publikovania mnohých odborných textov aj faksimile viacerých prameňov. Predložená publikácia odráža ich spoločný viacročný výskumný projekt v spolupráci s ich tromi vyššie spomínanými kolegami, ktorý sa stretol so záujmom aj v odbornej obci v zahraničí. Z prostredia Škandinávie došlo aj k zisteniam podstatne rozširujúcim poznanie o tomto prameni, ktoré sú zahrnuté do monografie (napríklad aj ohľadom jeho predpokladanej cesty zo Švédska, resp. vtedajšej provincie Dánska na Slovensko). Monografia sa vyznačuje excelentnou vedeckou úrovňou a svedčí o úctyhodnej vedecko-výskumnej práci jej autorov. Jej zvolená štruktúra má pre-

myslenú koncepciu a čitateľom umožňuje dobre sa v nej orientovať. V súvislosti s doterajším reflektovaním tohto prameňa by bolo vhodné v monografii spomenúť aj diplomovú prácu Hildy Gulyásovej *Notovaný misál z bývalej Lyceálnej knižnice* z roku 2005 (Katedra hudobnej vedy, Filozofická fakulta UK Bratislava).

Monografia približuje odbornej aj širokej verejnosti vzácny a jedinečný stredoveký prameň uchovávaný v súčasnosti na Slovensku. Skutočnosť, že vyšla v nemeckom vydavateľstve Peter Lang v Berlíne v angličtine, zvyšuje dosah tohto prameňa aj výsledkov výskumu prezentovaných v monografii do zahraničného prostredia. Publikácia prispieva k poznaniu o pestovaní gregoriánskeho chorálu v severnej Európe, k osvetľovaniu kontextu a hudobnoliturgických tradícií stredovekých prameňov zachovaných na Slovensku a v neposlednej miere môže inšpirovať ďalší výskum na poli stredovekej hudby v našich domáciach i európskych súvislostiach. Tvorcom monografie srdečne blahoželám, teším sa a monografii želim veľa vnímavých čitateľov.

<https://doi.org/10.31577/musicoslov.2024.1.8>

Sylvia Urdová

Slovenské národné múzeum – Hudobné múzeum

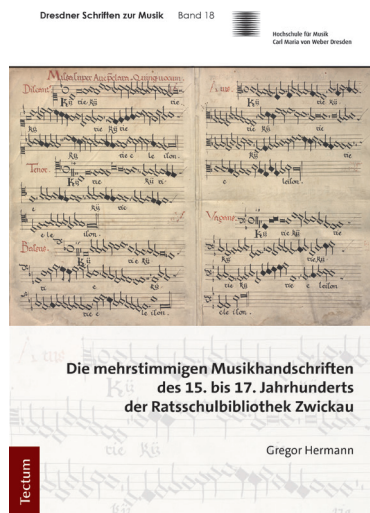
Gregor Hermann: Die mehrstimmigen Musikhandschriften des 15. bis 17. Jahrhunderts der Ratsschulbibliothek Zwickau

Baden-Baden : Tectum Verlag, 2023, 276 s. ISBN 978-3-8288-4836-8

Při snaze o získání bližších informací o původu a osudech dodnes dochovaných hudebních památek sehrávají důležitou roli často jen drobné detaily. Mnohdy se jedná pouze o přípisky na prameni nebo záznamy důsledných knihovníků z dob minulých, kteří podrobně zaznamenávali pořízené knihy včetně hudebnin do přírůstkových inventářů a patřičně je katalogizovali. Právě staré inventáře a katalogy knihoven patří obecně při výzkumu

mu hudební kultury a hudebního repertoáru k velmi důležitým pramenům. Nicméně poznatky z různých měst ve středoevropském prostoru dokládají spíše absenci podobného typu historických pramenů.

V tomto směru jednoznačně vyniká městská knihovna Ratsschulbibliothek Zwickau, jejíž hudební sbírka, resp. část sbírky zahrnující vícehlasé hudební rukopisy z 15. až 17. století, se stala předmětem výzkumu Gregora Her-

man. První zmínky o pořizování vícehlasých rukopisů v knihovně pocházejí již z 15. století z prostředí kostela Panny Marie (Marienkirche). K první větší akvizici došlo roku 1546, kdy pod její správu přešla pozůstalost městského písaře a radního Stephana Rotha. Sbírkou obsahovala okolo 6 000 tisků a rukopisů, včetně hudebně teoretických traktátů a hudebnin, které dodnes tvoří nejstarší vrstvu hudebního oddělení knihovny. Roku 1563 byl na popud městské rady ve Zwickau vyhotoven knihovní pořádek (Bibliotheksordnung), současně vznikl také první katalog knihovny, jehož součástí bylo již několik hudebních rukopisů. Během sledovaného období, tedy přibližně do roku 1700, přišlo postupně pod správu knihovny další množství hudebních rukopisů, z nichž se dodnes dochovalo okolo 280 položek. V případě Ratsschulbibliothek Zwickau je tak možné velmi podrobně zdokumentovat existenci hudebního oddělení knihovny od konce 15. století až do současnosti.

Gregor Hermann ve své práci zúročil dlouholetý výzkum hudebních rukopisů knihovny, které započal již během doktorského studia na Hochschule für Musik Carl Maria von Weber v Drážďanech a nadále v něm pokračuje coby pracovník Ratsschulbibliothek Zwickau. Monografie tedy vychází právě z jeho disertační práce. Autor rozčlenil text přehledně do několika kapitol, a to s ohledem

na vývoj hudební sbírky v městské knihovně ve Zwickau od jejich počátků až do roku 1700.

V úvodní kapitole autor shrnuje základní informace o knihovně a uvádí přehled dostupné literatury k tématu. Jak lze předpokládat, Hermann totiž nebyl prvním badatelem, který se dějinám knihovny a hudebního oddělení věnoval. Kromě literatury týkající se knihovny ve Zwickau však autor podchytil širokou škálu obecné hudebně-historiografické literatury z německojazyčného prostředí střední Evropy, a to od 19. století až po současnost. Ačkoliv se literatura o hudební kultuře měst vzniklá v 19. století může jevit jako zastaralá, obvykle také bez citací primárních zdrojů, v mnoha případech se však jedná o jediné práce, které na toto téma vznikly a jejich význam nelze opomenout.

Druhá kapitola knihy popisuje formování hudebního oddělení knihovny od jejich počátků až do současnosti. Text je členěn do tří podkapitol, které sledují jednotlivé historické etapy knihovny – tedy období do roku 1563, období 16. a 17. století a období mapující další vývoj knihovny od 18. století. Součástí každé ze tří podkapitol je vždy jeden exkurz, který se zabývá katalogem knihovny coby hudebně-historickým pramenem právě na příkladu dochovaných inventářů z Ratsschulbibliothek Zwickau v 16. – 19. století. V knihovně se totiž dochovaly celkem čtyři inventáře, které popisují strukturu knihovny, rozdělení knih dle obsahu a zaznamenávají také hudební rukopisy, které jsou v každém exkurzu podrobně popsány.

Jak sám autor naznačuje, nejvýznamnějšího rozvoje dosáhla hudební sbírka knihovny ve Zwickau v 16. a 17. století. Hudební rukopisy byly nejčastěji předány knihovně coby dar z pozůstalosti, tedy hudebniny nakoupili někteří měšťané nebo kantoré ze Zwickau. Rukopisy se nacházely v jejich soukromých knihovnách, případně se z nich prakticky zpívalo v tamních kostelích a po jejich smrti byly převedeny pod správu knihovny. Nákup hudebnin financovala i samotná městská rada nebo hudebníci. Městské radě ve Zwickau věnovala svá díla mezi roky 1555 až 1630 také řada skladatelů, např. David Köler, Valentin Rab, Johann Wircker, Jakob Meiland,

Friedrich Lindner, Christoph Demantius, Michael Praetorius ad. Skladatelé běžně zasílaly své rukopisy nebo dokonce celé tištěné sbírky městským radám nebo významným mecenášům napříč střední Evropou, avšak situace ve městě Zwickau je o to výjimečnější, že se tyto památky dochovaly do dnešních dnů. Díky dochované široké škále pramenů je navíc možné sledovat jejich osudy až do současnosti, tedy co se s těmito hudebními prameny dělo od data jejich odeslání od skladatele až do dnešních dnů. Kromě této významné epochy, kdy do sbírky knihovny aktivně přibývaly hudební rukopisy a tisky, je v této kapitole popsáno, kdo a k jakým účelům tyto hudební památky využíval ještě během 18. a 19. století. Nebyli to jen místní kantoři nebo varhaníci, u nichž vzrostl zájem o starou hudbu, ale především hudební historikové jako byl Otto Kade nebo Robert Eitner, kteří zpracovávali hudební fond v rámci svých výzkumů.

Nejrozsáhlejší část monografie představují čtyři kapitoly zachycující již konkrétní akvizice hudebních rukopisů do Ratsschulbibliothek Zwickau ve vybraných letech, a to s ohledem na jejich původní vlastníky. Autor shodně všechny kapitoly nazval *Studien zu Überlieferung*, liší se pouze roky, které v jednotlivých kapitolách sledoval. Kapitola třetí, která mapuje nejranější fázi do roku 1565 popisuje hudební rukopisy, které vlastnil Stephan Roth, Wolfgang Schleifer a Jodocus Schalreuter. Hermann shrnuje dostupné informace o životech těchto významných měšťanů a také o rukopisech, které jsou dodnes identifikovatelné v hudební sbírce knihovny. Každá z těchto osobností sehrála v 16. století v městském životě ve Zwickau důležitou roli a významně přispěla k rozšíření knihovny. Stephan Roth se teoreticky s hudbou seznámil již při svých studiích na univerzitách a pravděpodobně také během působení v pozici školního mistra ve Zwickau. Vlastnictví hudebních tisků a rukopisů lze však v jeho případech chápat spíše jako osobní zálibu hudebního a vzdělaného měšťana, nikoliv aktivního hudebníka. Rukopisy z jeho soukromé knihovny patří k prvním nejzásadnějším přírůstkům v historii knihovny. Naopak Wolfgang Schleifer se seznámil s hudbou

prakticky během svého patnáctiletého působení v pozici kantora školy, hudební rukopisy využíval totiž při nacvičování zpěvu s žáky školy a při hudebních produkcích během liturgie v tamních kostelích. Schleifer některé skladby sám opisoval, jeho písmo bylo dokonce identifikované v rukopisech v Drážďanech nebo v bardějovské sbírce hudebnin. Kromě Schleifera byl ve Zwickau aktivní jako opisovač hudebních rukopisů také Jodocus Schalreuter.

Ústřední postavou kapitoly čtvrté je Cornelius Freundt, kantor působící po dobu 25 let v kostele Panny Marie ve Zwickau. Životopisná data i profesní působení Freundta zasazuje autor práce do širokých souvislostí a představuje často také další osobnosti, se kterými se Freundt mohl během svého života setkat. Co se týče rukopisů, Freundt je známý jako autor nebo kopista okolo 70 exemplářů z Ratsschulbibliothek Zwickau, které vznikaly postupně v průběhu třiceti let. U dalších dvaceti položek figuruje coby jejich editor. Pozůstalost Cornelia Freundta je považována za největší dochovanou sbírku autografů skladatelů německé oblasti ve druhé polovině 16. století. Jeho smrtí roku 1591 skončila jedna velmi důležitá epocha v hudebních dějinách města Zwickau. Závěrečná podkapitola této stati je věnována hudebním rukopisům z prostředí drážďanské dvorské kapely, se kterou bylo město Zwickau v úzkém kontaktu. Své skladby posílal do Zwickau drážďanský kapelník Mattheus Le Maistre nebo jeho nástupce Antonio Scandello a další. Hermann doplňuje tento text také přehledem dodnes dochovaných rukopisů v knihovně, které vznikly v prostředí drážďanské dvorské kapely.

Během období mezi roky 1591 – 1633, kterému je věnována pátá kapitola, přibýlo do hudební sbírky knihovny několik dalších rukopisů, které však nesouvisí přímo s hudebním provozem v církevním prostředí města. Zajímavé rukopisy pocházejí z doby působení kantora Johanna Stolla. Kromě sbírky motet se jedná ku příkladu také o konvolut opisů mešních ordinárií. Autor se v rámci této kapitoly věnuje také rukopisům z prostředí města Schneeberg, které byly doposud badatelské veřejnosti neznámé.

K posledním velkým osobnostem, které přispěly k rozvoji hudební kultury ve městě Zwickau, stejně jako k budování hudebního oddělení knihovny, patří Christian Daum, jemuž je věnována podstatná část kapitoly šesté. Jedná se o období mezi roky 1633 – 1700, které bylo částečně poznamenáno také morovou nákazou, což autor objasňuje hned v první části textu. Koupí soukromé knihovny Christiana Dauma, rektora latinské školy ve Zwickau, začalo pro knihovnu jedno z posledních významných období. Historii Daumovy knihovny lze reflektovat díky dochovaným soukromým inventářům a dalším archivním pramenům. Jak píše Hermann, roku 1622 vlastnil Daum okolo 300 knih, avšak již o dvacet let později vzrostl tento počet na zhruba 1800 svazků. Dochovala se také Daumova osobní korespondence nebo kalendáře, které přinášejí zajímavá svědectví o jeho komunikaci s vydavateli nebo knihkupci. Dle zpráv z katalogu vlastnil Daum ke konci svého života zhruba 120 tištěných hudebnin a hudebních traktátů kvartového formátu a asi 40 rukopisů foliového formátu. Autor představuje v rámci této kapitoly dodnes dochované hudební rukopisy z knihovny tohoto vzdělaného muže, mj. i několik Daumových autografů. Poslední část textu šesté kapitoly je věnována školním rukopisům z druhé poloviny 17. století. Právě za doby rektorátu Christiana Dauma došlo k vytvoření nového školního pořádku, byla obnovena tradice provádění komedií během postní doby, ale především došlo k oživení hudebního provozu. Daum zavedl matriku a účetní knihu zpěváků na kůru kostela, díky čemuž je dnes možné doplnit mnoho informací o hudebním provozu ve Zwickau v 17. století. Pro tyto účely byly přirozeně pořizovány nové hudebniny, v tomto směru vynikají dvě signatury rukopisných hlasových knih, které Hermann v této kapitole podrobně popisuje.

Kniha je zakončena závěrečnou kapitolou a podrobným soupisem pramenů a literatury, stejně jako indexem, který usnadňuje rychlou orientaci. Celá monografie je doplněna množstvím tabulek a několika barevnými reprodukcemi dochovaných hudebních rukopisů.

Součástí tištěné verze knihy není katalog všech hudebních rukopisů knihovny, což může čtenáře v první chvíli překvapit. Katalog označený jako *Repertorium* je však dostupný zdarma ke stažení online na stránce nakladatelství, na což je upozorněno hned v úvodu knihy. Důvody, proč se tak autor spolu s vydavatelstvím rozhodl, jsou zřejmě čistě praktické. Katalog je totiž napsaný na 546 stranách. Tisk takového množství stran by byl ekonomicky nákladný, navíc díky zveřejnění katalogu v online prostředí se tato data dostanou k větší části odborné veřejnosti, než by tomu bylo v případě tištěné knihy. *Repertorium* je opatřeno podrobnou předmluvou, ve které autor upozorňuje na způsob organizace rukopisů v knihovně, na jejich signatury a jiné odchylky. Je zde také popsáno, co vše najde čtenář u jednotlivých položek katalogu. Každý rukopis je označený vlastní signaturou, názvem, popisem technických parametrů, ale nechybí ani citovaná dostupná literatura a podrobný popis obsahu jednotlivých položek. Jak autor sám v úvodu zmiňuje, incipitový katalog je uveden pouze u těch exemplářů, u nichž se nepodařilo dohledat jiné konkordance.

Ačkoliv se může na první pohled zdát, že monografie o hudebních rukopisech v Ratschulbibliothek Zwickau je poměrně úzce specifikovaná a nebude mít pro českou a slovenskou hudební historiografii význam, opak je pravdou. Publikace přináší mnoho paralel zejména v oblasti věnování hudebních kompozic městské radě v 16. a raném 17. století, ale především dokládá osudy konkrétních hudebních rukopisů od dob jejich vzniku až do současnosti. V tomto ohledu se jedná spíše o ojedinělou situaci. Častokrát totiž dokáže badatel popsat podrobně, jaké hudebniny byly v dané instituci pořizovány, nicméně není známo, jak dlouho se z nich zpívalo a kdy tento konkrétní repertoár přestal být aktuální. Tyto hudební památky se většinou do dnešní doby nedochovaly. V opačném případě, kdy se hudební památky dochovály, vzhledem k absenci inventářů a přírůstkových katalogů nebo jiných provenienčních znaků není možné prokázat, kdy a za jakých okolností se hudební exemplář do konkrétní

institute dostal a kde se z něj původně zpívalo nebo hrálo.

Gregor Hermann využil potenciál dostupných pramenů, které analyzoval a konfrontoval se starší literaturou, přičemž získané poznatky prezentoval systematicky a jako celek tříděný logicky dle jednotlivých historických etap v dějinách knihovny. Celé téma a životní

osudy významných osobností Ratsschulbibliothek Zwickau zasadil do širších souvislostí a v okruhu dnešní muzikologie se tak jedná o velmi vítanou a inspirativní práci.

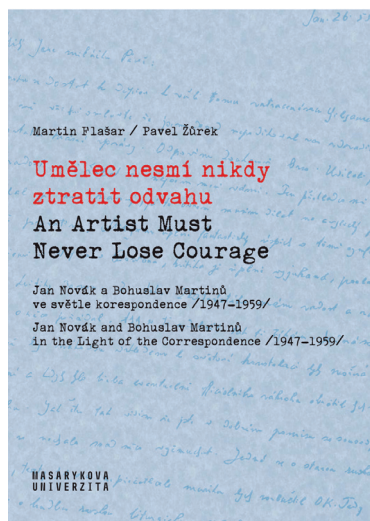
<https://doi.org/10.31577/musicoslov.2024.1.9>

Hana Studeničová

Ústav hudobnej vedy SAV, v. v. i.

Martin Flašar – Pavel Žůrek: Umělec nesmí nikdy ztratit odvahu. Jan Novák a Bohuslav Martinů ve světle korespondence (1947 – 1959)

Brno : Masarykova univerzita, 2022, 423 s. ISBN 978-80-210-9890-9

Monografia Martina Flašara a Pavla Žůreka prináša možnosť nahliadnúť do fenoménu, ktorý je v dejinách hudby síce častým javom, ale ktorému sa iba zriedka venuje osobitná monografická pozornosť: vzťah učiteľa a žiaka – žiaka a učiteľa. Vo Flašarovej, resp. Žůrekovej monografii ide o vzťah medzi českými hudobnými skladateľmi Bohuslavom Martinů (1890 – 1959) a Janom Novákom (1921 – 1984). Ide o prvú monografiu, ktorá mapuje životné paralely a prelínanie sa osudov oboch českých skladateľov. Martin Flašar

sa špecializuje na tému Novák-hudobný skladateľ a napísal na ňu viacero štúdií, hoci téma J. Nováka má v novšej českej muzikológii už širšie zázemie, napríklad prostredníctvom príspevkov Evy Nachmilnerovej, Jarmily Mráčkovej.

Základné fakty o životných paralelách Martinů a Nováka uvedené v monografii sú všeobecne známe: Jan Novák po štúdiu na jezuitskom a klasicckom gymnázii vo Velehrade a Brne a po štúdiu na brnianskom konzervatóriu a na AMU v Prahe, resp. JAMU v Brne, bol na krátku dobu žiakom B. Martinů v hudobnej kompozícii. Obaja sa stretli počas Novákovho štipendijného pobytu v USA v rokoch 1947 – 1948. Na rozdiel od Martinů sa Novák vrátil do Československa. V roku 1968 emigroval a žil a pôsobil ako hudobný skladateľ v Dánsku, Taliansku a napokon v Nemecku, kde v roku 1984 zomrel. Novák sa stal popularizátorom a šíriteľom diela B. Martinů v cudzine.

Monografia sa sústreďuje na ústredný bod biografie Nováka, ktorým bolo jeho stretnutie s Martinů, ktoré síce trvalo len niekoľko mesiacov medzi rokmi 1947 – 1948, ale malo výrazný formatívny vplyv na Novákov skladateľský prejav.

Flašarova paralelná česko-anglická časť práce prináša doteraz neznámy pramenný materiál z pozostalosti Martinů a Nováka, ktorá sa nachádza v Českom muzeu hudby